

Fatima SALIFOSKA, PhD¹

UDC: 327:911.3(560:497-15)

**NDIKIMI GJEOSTRATEGJIK I REPUBLIKËS SË TURQISË NË
BALLKANIN PERËNDIMOR**

**ГЕОСТРАТЕШКО ВЛИЈАНИЕ НА РЕПУБЛИКА ТУРЦИЈА КОН
ЗАПАДЕН БАЛКАН**

**GEOSTRATEGIC INFLUENCE OF THE REPUBLIC OF TURKEY
TOWARDS THE WESTERN BALKANS**

Abstract

During the twentieth century, the Balkans were a significant source of foreign relations crises. Turkey is an inseparable part of this area, regardless of the dominant cause which may be historical accumulation or geographical location.

With the breakup of the former Yugoslavia, Turkey established bilateral relations with all the newly formed states. With the promotion of good neighborly relations and the use of soft power in relations with its near and far neighbors, as a direction towards establishing itself as a regional power at the beginning of the 21st century, Turkish foreign policy marks a different dimension.

With the appointment of Ahmet Davutoğlu as the Minister of Foreign Affairs of Turkey in 2009, the neo-Ottoman strategy of Turkey becomes actual. In his book "Strategic Depth", he sees Turkey, as the successor of the Ottoman Empire, as a unique country, which due to its size and position between the continents deserves a worthy position in the new redistribution of world power.

The paper, in that direction, will explore the geopolitics of the Republic of Turkey and the Balkans, the foreign policy of the Republic of Turkey with reference to neo-Ottomanism, as well as the positioning of the Republic of Turkey in geopolitical currents, with a special emphasis on the geostrategic influence of Turkey on the Western Balkans.

Keywords: *Geopolitics, Western Balkans, Republic of Turkey, neo-Ottomanism, sphere of influence*

¹ Dr. Fatima Salifoska, assistant professor at the Institute for Spiritual and Cultural Heritage of Albanians - Skopje, email: salifoska.f@gmail.com

Геостратешка положба на Турција по Студената војна и политиката кон Балканот

Регионот на Балканот по 1989 година поминал низ неколку тектонски промени од кои секоја во себе носела доволно потенцијал да ја измени самата суштина на општествениот систем карактеристичен за балканските земји до тој период.² Во овој контекст, со распаѓањето на биполарната структура од времето на Студената војна, се појавиле сериозни стратешки и геополитички празнини кои ги ослабиле регионалните елементи на стабилност во евроазискиот простор каде што овие половици се конфронтирале.

По завршувањето на студената војна, Турција во извесна смисла го губи претходното важно воено-стратешко значење во глобалното спротиставување меѓу Истокот и Западот. Од друга страна, нејзината улога како регионална сила растела во регион исклучително значаен од аспект на природни ресурси воедно исклучително нестабилен со непредвидлива политика на нејзините соседи, Блискиот Исток и источното Средоземно Море.

Надворешната политика на Турција во 90-тите години е усогласена со промените што настанале во меѓународните односи кон крајот на студената војна и распаѓањето на социјалистичкиот блок со Варшавскиот договор за соработка и за заемна помош. Со тоа доаѓа крајот на двете национални социјалистички држави - Советскиот сојуз и Југославија и на нивно место, формирање нови држави на Балканот, Задкавказието и Средна Азија. Внатре во Турција, со надворешна поддршка се засилило влијанието на политичкиот ислам, кој се стреми да ја преориентира прозападната надворешна политика на Турција во происточна исламска политика.³ Кон крајот на студената војна Турција се наоѓа на страна на западните земји, победници во таа војна, на чело со сега единствената суперсила, САД.⁴

Тоа од една страна оди во прилог на турската надворешна политика, но од друга страна ја исправа пред сериозен испит во новосоздадената сложена меѓународна ситуација и пред сè во рамките на географскиот регион при што е принудена да ги преразгледа основните насоки на својата надворешна политика во Задкавказието и Средна Азија, на Балканот и Блискиот Исток.

² Ѓуровски, Марјан. „Реформи на безбедносниот систем на Република Македонија“ Скопје: Фондацијата Конрад Аденауер, Факултет за безбедност - Скопје, Универзитет „Св. Климент Охридски“ - Битола и ААБ Универзитет-Приштина, Република Косово. 2018. стр. 15-30. стр. 17.

³ Хаков, Џенгиз. „Историја на современа Турција“. Џенгиз Хаков; превод и коментари Драги Горѓиев. - Скопје: Институт за национална историја. 2010, стр. 374.

⁴ Ибид.

Центарот на оската Драва-Сава се наоѓа во Босна и Херцеговина, која се наоѓа меѓу Хрватска и Србија, додека, пак, центарот на оската Морава-Вардар се наоѓа во Косово, а самата оска им припаѓа на Србија, Македонија, Бугарија и делумно на Грција.⁵ Врз овие две основни оски се потпира балканската геополитика.⁶

Овие две оски, како основни потпорни елементи на Втората светска војна и на Студената војна во балканската геополитика, истовремено биле и линии на интензивна геокултурна конфронтација. Ваквата состојба придонела за пораст на вниманието на глобалните и на регионалните актери врз стратешкиот јазол наречен Балкан.⁷

Случувањата кои го обележале крајот на XX и почетокот на XXI век битно ја измениле суштината на безбедносните закани во регионот и Европа и докажале дека законите по уставните вредности на Балканот сè уште имаат етнички предзнак.⁸

Во почетокот на 90-тите години со распаѓањето на Југославија и формирањето на независни држави, вооружените судири меѓу Србија и останатите држави претставувале закана за мирот и за безбедноста на Балканот. Балканското прашање по периодот на Студената војна го достигнало својот врв со етничкото чистење во Босна и Херцеговина и се стекнало со нови димензии со конфликтите во текот на Косовската криза. Овие настани оставиле безбедносни, економски, социјални, психолошки и други последици, а надминувањето на меѓуетничките тензии и конфликти останале најбитен предизвик за претставниците на власта во земјите.

Во најголемиот дел од европското минато Балканот не претставувал кохерентен регион, напротив, и самиот бил поделен во многу од најважните поделби во историјата на континентот од кои некои дури и денес влијаат врз политиката на регионот.⁹ Во последната деценија на XX век Балканот од страна на меѓународната заедница бил третиран како слаб и пропаднат регион што предизвикало реакции на одредени држави и организации насочени кон негово стабилизирање.¹⁰ По падот на комунизмот бил формално промовиран новиот политичко-економски систем и процедурите на демократијата, а разделувањето на СФРЈ и етаблирањето на пет наместо на претходната една држава темелно ја изменило геополитиката на регионот и односот на САД и Европската Унија кон него.¹¹

⁵ Давутоглу, Ахмет. „Стратешка длабочина: Меѓународна положба на Турција“. Скопје: Табернакул, 2013. стр. 278.

⁶ Ибид.

⁷ Ибид.

⁸ Ѓуровски, Марјан. 2018. стр. 16.

⁹ Ибид., стр. 17.

¹⁰ Ибид.

¹¹ Пендаровски Стево, „Меѓународна безбедност“, Скопје, 2009, стр: 203.

Од тие причини настанале суштествени промени во политиката на големите сили, како и на политиката на Турција, која има историски, како и културно-религиозни врски со балканските народи. Од друга страна, Балканскиот Полуостров е од големо значење за Турција, како директна сувоземна врска со земјите на Европската Унија.

Новата балканска политика на Турција во 90-тите години имала поддршка од повеќето земји од ЕУ и НАТО, а пред сè од САД. Основната особина по која Турција се разликува од другите балкански земји и ѝ дава важна стратешка предност, е во тоа што Турција истовремено е земја и на Блискиот Исток, на Кавказот и на Источен Медитеран. Ниедна друга балканска држава не поседува вакви можности за многустрана политика.

Како последица на етно-религиозните чистки спроведувани од српска страна, илјадници турско-муслимански бегалци од Балканот се насочуваат кон Турција, каде што наоѓаат топол прием, како од свои роднини, така и од страна на турската држава. Се смета дека неколку милиони жители на денешна Турција се со балканско потекло.¹²

Балканското прашање постепено излегло од рамките на еден регионален судир и станало одредница на судбината на меѓународниот систем, но и на силите во центарот на овој систем. Во оваа рамка, Балканот бил област на дејствување на меѓународните организации кои се појавиле по Втората светска војна, за постепено да стане област на дејствување на центрите на моќ од поновиот период, па сè до денес.

Тезите кои се поставени во врска со подрачјата на судир и поредокот по Студената војна, содржат компоненти кои ги легитимираат и ги насочуваат настаните во оваа област. Според тезата „Судирот на цивилизациите“, на Хантингтон, одговорноста за нова криза на Балканот ја имаат цивилизациите надвор, односно од Запад.¹³ Според Ахмет Давутоглу¹⁴, оваа теза содржела пристап на покривање на злосторствата на српската армија и полиција, но и на двојниот стандард на западните земји поради нивната поддршка на овие злосторства.¹⁵

Турската политика во почетокот на промените на Балканот се карактеризира со извесна воздржаност и исчекување, таа продолжува да ја поддржува територијалната целовитост на Југославија. По прогласувањето на независноста на Словенија и на Хрватска во 1991 година, Србија се спротивставува со вооружена сила. И покрај тоа, во септември

¹² Emin, Emin. "Is there a Balkan Diaspora in Turkey?", <https://insamer.com/en/is-there-a-balkan-diaspora-in-turkey_3445.html. 03. 11. 2020>. (пристапено на 12. 1. 2023).

¹³ Давутоглу, Ахмет., 2013, стр. 280.

¹⁴ Ахмет Давутоглу за Министер за надворешни работи е избран од владејачката партија АКП во мај 2009 година. Неговото именување донесе нова перспектива за тековните работи на Блискиот Исток и другите соседи на Турција, вклучително и на Балканот.

¹⁵ Ибид.

истата година, Македонија и Босна Херцеговина, исто така прогласуваат независност. Со тоа сè повеќе станува актуелно признавањето на новите балкански држави. Меѓутоа, Турција чека прво тоа да го направат земјите од ЕУ и САД. Во 1992 година, ЕУ по иницијатива на Германија, ја признава независноста на Словенија и на Хрватска. Потоа следниот чекор во однос на тоа го прави Бугарија, која ја признава истовремено независноста на четирите држави. Исто така, во февруари 1992 година, Турција истовремено ја признава независноста на четирите држави, со што се става крај на дотогашната турска политика на чекање и поддржување на територијалната целовитост на Југославија.

Новата балканска политика на Турција се карактеризира со помагање на турско-муслиманското население во Босна и Херцеговина, Македонија, Косово и областа Санџак.¹⁶

Според Давутоглу, постои една заемна врска меѓу овие подрачја каде што Турција е единствената земја која со една флексибилна надворешна политика, најдобро може да ги искористи овие врски за да го зголеми својот маневарски простор. Во политиката насочена кон Балканот треба да се развие една дипломатија благодарение на која ќе се следи и рамнотежата внатре во регионите. Според него, не треба да се заборави дека судбината на османлиската држава била зацртана на Балканот.

Понатаму Давутоглу укажува на фактот дека постојат две струи и средства кои Турција во оваа точка може да ги искористи од кои едното е системско, а другото алтернативно. Системското средство во кое се наоѓа Турција е НАТО.¹⁷ Држењето на НАТО во игра поради кризата и доведувањето на улогата на Турција во НАТО повеќе со Балканот, отколку со Источна Европа значи многу за политиката на Турција на Балканот. Второто средство надвор од системската улога во НАТО е положбата на Турција во ОИК (Организацијата на Исламска Соработка) која делумно е ставена надвор од системот.¹⁸ Турција е обврзана ефективно да ги пренесе кризите на Балканот на платформата на ОИС и да го актуализира зачувувањето на исламско-османлискиот идентитет во регионот, заклучува Давутоглу.

На иницијатива на Турција во јуни 1992 година се одржува заседание на муслиманските држави во Организацијата на Исламската Соработка.¹⁹ Во ноември истата година пак, во Истанбул се одржува средба на министрите за надворешни работи на балканските и соседните држави. На тие конференции се разгледува новата ситуација на Балканскиот

¹⁶ Санџак е историски геополитички регион помеѓу Србија и Црна Гора населен со мнозинство Бошњаци.

¹⁷ Давутоглу, Ахмет., 2013, стр. 304.

¹⁸ Ибид.

¹⁹ Web page of Ministry of Foreign Affairs of Republic of Turkey. "Organization of the Islamic Cooperation". <https://www.mfa.gov.tr/OIC_en.en.mfa>. Пристапено на: 10.3.2021.

Полуостров и помошта која може да им се даде на новите балкански држави. Сите учесници на тие конференции повикуваат да се уважи територијалната целост на новите држави и да се формираат заштитни зони под закрилата на ООН, во кои муслиманското население ќе најде спас од прогоните на српските вооружени сили.

Надворешната политика на Турција со осврт на Неоотоманизмот

Во текот на последната деценија на XX век, регионот на Југоисточна Европа стана синоним за предрасуди, поделби и конфликти. Во првата деценија на XXI век регионот успеа да создаде амбиент за соработка. Сите земји мораа да се поврзат економски, инфраструктурно и енергетски. Исто така, глобалните стратегии за исполнување на милениумските развојни цели мораа да се регионализираат и да се спроведат на локално ниво.

Постојат многу фактори за обликување на надворешната политика на државите. Главните извори на традиционалната надворешна политика на Турската Република се историското искуство на Османлиската империја (рамнотежа на силите); националистичката кемалистичка револуција и создавање на самата република (изолационизам); западна ориентација изразена во политиката на европеизација и модернизација како и сомневање за надворешните сили и интереси (Северскиот синдром).²⁰ Свесни дека развојот и напредокот во реални услови може да се постигне преку траен мир и стабилност на регионот и подобрување на економските и животните околности на народите, Турција оваа цел во голема мерка ја акцентира во фокусот на својата надворешна политичка визија. Впрочем, тоа е природна последица на современата одговорност и хуманистички настроената надворешна политичка визија. Како сведоци на брзиот и непредвидлив развој на светот, треба да бидеме свесни дека покрај успехите од оваа соработка може да се соочиме и со ризици коишто можат да произнесат проблеми, а со тоа треба да бидеме спремни за нивното решавање. Сето тоа би придонело кон проширување и продлабочување на постабилна соработка.

Турската надворешна политика добила на интензитет и мултидимензионалност кон крајот на минатиот век, особено во периодот на последната негова декада, а сето тоа било резултат на промените на глобално ниво, но и на сè поизвесната европска вокација на турската политика по поднесувањето на апликацијата за членство во Европската

²⁰ Morinson, Alexander, "The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy", Middle Eastern Studies, 2006. Vol. 42, No. 6, 945-964. pp. 945.

Унија.²¹ Европските амбиции на Турција датираат од Договорите од Анкара од 1963 година, таа е земја кандидат од 1999 година, додека пристапните преговори ги започна на 3 октомври 2005 година.²²

Неоосманизмот претставува ново поглавје во надворешната политика на Турција, изложено од турскиот дипломат и политичар Ахмет Давутоглу, којшто аргументираше: “Која е оската на турската надворешна политика?” неговиот одговор за ова прашање е: “Постојат само два постојани елементи што општеството не може да ги промени, а тоа се: историја и географија.”²³ Сите други фактори според него се променливи.

Според стојалиштето на истакнатиот универзитетски професор, книжевник и исламолог Дарко Танасковиќ, неоосманизмот е повеќе од идеологија. Тој претставува филозофија на историјата, цивилизациска парадигма и поглед на светот својствен на мнозинството од припадниците на современата турска нација, а особено на нејзината интелектуална елита.²⁴

На денот на неговото назначување за министер за надворешни работи Давутоглу потврдил дека влијанието на Турција во “нејзиниот регион“ ќе продолжи да расте и во таа прилика изјавил дека Турција имала “улога на воспоставување на редот” на Блискиот Исток, Балканот и Кавказ.²⁵ Исто така укажал дека Турција има „одговорност да помогне во стабилноста на земјите и народите од регионите што некогаш имале врски со Турција“ - а со тоа се осврнува на османлиската ера, на начин кој не можел да се замисли претходно: „Освен претставувањето на 70 милиони луѓе во Турција, имаме историски долг кон оние земји каде што има Турци или кои беа поврзани со нашата земја во минатото. Овој долг мора да го вратиме на најдобар начин.“²⁶

Како долгорочен советник за надворешна политика на Ердоган, тој се залагал за диверзификација на геополитичките опции на Турција со создавање зони на влијание на Балканот, Кавказ, Централна Азија и Средниот Исток.

²¹Ирена, Рајчиновска Пандева. „Турската надворешна политика и судирот на идентитети“. Скопје: Фондација „Конрад Аденауер“. Година 11, бр. 43, 2013, стр. 127-135. стр. 127.

²² Мустафоски, Денис, Перспективите на Турција за членство во ЕУ, *New Balkan Challenges*, year 2, no. 1 Skopje, 2019, стр. 10.

²³ Ogulturk, Mehmet Cem. ”Turkey’s balkan policy after the cold war in the context of the independence process of Kosovo“. Istanbul: Ph. D. Milli Savunma Üniversitesi, 2012. pp. 70.

²⁴ Танасковиќ, Дарко. Неоосманизам, Доктрина и спољнополитичка пракса. Службени гласник Републике Српске. 2010. стр. 105.

²⁵ Trifkovic, Srdja. „Turkey as a regional power: neo-ottomanism in action“. Бања Лука: Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци. “Политеиа” Година I, број 2, 2011. 83-96. . стр. 83.

²⁶ Trifkovic, Srdja. „Turkey as a regional power: neo-ottomanism in action“. Бања Лука: Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци. “Политеиа” Година I, број 2, 2011. 83-96. стр. 83-84.

Според Давутоглу, во овој нов свет, Турција игра сè поцентрална улога во промовирањето на меѓународната безбедност и просперитет. Новата динамика на турската надворешна политика гарантира дека Турција може да дејствува со визија, решеност и доверба што го бара историскиот момент.²⁷

Според Давутоглу три методолошки и пет оперативни принципи ја водат надворешната политика на Турција денес.

Првиот методолошки принцип е “визионерски” пристап кон прашањата, наместо “ориентиран кон криза”, став што доминираше во надворешната политика во текот на целиот период на Студената војна.²⁸

Вториот методолошки принцип е засновање на турската надворешна политика врз „конзистентна и систематска“ рамка низ целиот свет. Визијата на Турција за Блискиот Исток не е во спротивност со нејзиниот пристап во Централна Азија или на Балканот; нашиот пристап кон Африка не се разликува од нашиот пристап кон Азија. Турција, исто така, активно се обидува да ги подобри односите со соседните земји како Грција, Ирак, Руската Федерација и Сирија.²⁹

Третиот методолошки принцип е усвојување нов дискурс и дипломатски стил, што резултира со ширење на турска мека моќ во регионот. Според Давутоглу, иако Турција одржува моќна војска поради несигурното соседство, таа не се заканува. Наместо тоа, турските дипломати и политичари усвоија нов јазик во регионалната и меѓународната политика, со кој ѝ се дава приоритет на цивилно-економската моќ на Турција.³⁰

Овие три методолошки пристапи и пет оперативни принципи, го водат процесот на креирање на надворешната политика на Турција. Во таа рамка се опфатени:

- Баланс меѓу безбедност и демократија(промоција на граѓански права без поткопување на безбедноста, како дел од идејата дека легитимитетот на политичкиот режим произлегува од обезбедувањето сигурност и слобода на сите граѓани);

- Нула проблеми со соседите (зголемување на соработката со соседите, со економска меѓузависност со граничните држави, но и подобрување на односите со Ерменија по 2009 година, иако таа останува најголем проблем на турската политика на соседство и визна либерализација

²⁷ Види повеќе Ahmet Davutoglu: “Turkey’s Zero-Problems Foreign Policy”. <<https://foreignpolicy.com/2010/05/20/turkeys-zero-problems-foreign-policy/>>. (пристапено во јануари 2023).

²⁸ Види повеќе Ahmet Davutoglu „Turkey’s Zero-Problems Foreign Policy“ <<https://foreignpolicy.com/2010/05/20/turkeys-zero-problems-foreign-policy/>>. (пристапено во јануари 2023).

²⁹ Ибид.

³⁰ Ибид.

со која до 2010 биле опфатени Албанија, Таџикистан, Русија, Либан, Сирија, Јордан и Либија);

- Проактивна и пресретлива мировна дипломатија (насочена кон преземање мерки пред појава на криза и ескалација на критично ниво);
- Мултидимензионална надворешна политика (турските односи со глобалните актери да бидат комплементарни, а не компететивни); и
- Ритмичка дипломатија (насочена кон овозможување на Турција да игра поактивна улога во меѓународните односи).³¹

Додека ја спроведува својата надворешна политика на глобална скала со ова разбирање, Турција им придава посебно значење на нејзините позитивни резултати во нејзината непосредна близина, односно во односите со соседите. Во овој контекст, дискурсот на „нула проблеми со соседите“ е слоганот којшто ги сумира очекувањата на Турција во врска со нејзиниот однос со соседните земји. Турција сака да ги елиминира сите постоечки проблеми коишто ги има во нејзините односи со соседите, или да ги сведе нив на минимум. Турција смета дека позитивните резултати од пристапот „нула проблеми со соседите“, за што сме сведоци уште денес, ќе се види понатаму најпрво во овој регион, а на крајот на глобално ниво.

Почетокот на новиот милениум означил една сосема поинаква димензија во турската надворешна политика со промоцијата на добрососедските односи и употребата на мека моќ во односите со нејзиното блиско и подалечно соседство како насока кон воспоставување на Турција како бенигна регионална сила.³²

Неотоманската надворешна политика, како што набљудувачите пејоративно ја именуваат, ја опишува неодамнешната интервенционистичка и посредувачка надворешна политика на Турција на Блискиот Исток и на Балканот, оддавајќи почит на глобалната моќ и влијанието на старата Отоманска Империја.³³ Ова е навистина легитимно тврдење, бидејќи таквата голема преориентација кон источните соседи е невидена во историја на Република Турција.³⁴

Грубо дефиниран, неоотоманизмот претставува еден романтичен пристап кон турското минато, односно кон историјата на Отоманската Империја, иако самиот Давутоглу тврди дека таа нова ориентација има намера да поттикне мир, политичка стабилност и економски просперитет на Блискиот Исток, па оттука не треба да се именува како

³¹ Ибид.

³² Ирена, Рајчиновска Пандева. , 2013, стр. 128.

³³ Ибид., стр. 128.

³⁴ Gökhan Saz. "The Political Implications of the European Integration of Turkey: Political Scenarios and Major Stumbling Blocks". *European Journal of Social Sciences*, Vol. 20, No. 1, 2011, pp. 47-80. pp. 57.

неоотоманизам поради негативната конотација, туку како Paxottomana.³⁵ Ваквото тврдење предизвикува сомнеж на Запад, особено во Европа, поради тоа што произлегува од владејачката партија АКП која има исламска заднина и во меѓувреме се спротивставува на западните одлуки на состаноците на НАТО и ООН.

Неоотоманизмот, како нова ориентација на турската политика, ги црпи своите примарни принципи од Отоманската Империја на XIX век. Трите нејзини карактеристики го допираат јадрото на турскиот национален идентитет и се всушност продолжение на старите идеи:

- Заеднички религиозен идентитет на Турција, Балканот, Блискиот исток и Кавкаскиот регион - заснован на идејата на милет-системот.
- Заеднички национален идентитет на Турција, Балканот, Блискиот исток и Кавкаскиот регион - заснован на Танзиматскиот период.
- Интегративен пристап во однос на мирот, просперитетот и стабилноста под централно влијание на Турција - заснован на идејата за централизација на Империјата во Танзиматскиот период.³⁶

Иднината на Балканот според турските мерила не може да биде потполно реализирана без културната димензија. Културното наследство кое останало зад Османлиското царство, Турција успешно го користи за промоција на нејзината историја на Балканот.

Турција во Западен Балкан

Република Турција географски се простира на 2 континента и тоа Европа и Азија.³⁷ Европскиот дел на Турција е дел и од Балканскиот Полуостров. Други држави чии територии се сметаат како географски дел на Балканскиот Полуостров се: Македонија, Бугарија, Србија, Грција, Албанија, Косово, Црна Гора, Босна и Херцеговина, Хрватска, Словенија и дел од Романија. Според статистиката, во 2019 година вкупното население на Турција изнесуваше околу 83,16 милиони луѓе.³⁸

³⁵ Ибид., 57.

³⁶ Ирена, Рајчиновска Пандева., 2013. стр. 131.

³⁷ Турција граничи со: Armenia 268 km, Azerbaijan 9 km, Bulgaria 240 km, Georgia 252 km, Greece 206 km, Iran 499 km, Iraq 352 km, Syria 822 km. Исто така се граничи со Црното Море (Каде што има ексклузивна економска зона до поморската граница договорена со поранешниот СССР), Егејско Море и Средоземното Море со вкупно 7 200 км крајбрежје. Вкупно областа на Турција е 783 562 квадратни километри (земјиште: 769 632 квадратни километри, вода: 13 930 квадратни километри) и е 37 земји по површина во споредба со останатите на земјите во светот. Турција има стратешка локација контролирајќи ги Турските теснеци (Босфор, Мармарско Море, Дарданели) кои ги поврзуваат Црно и Егејско Море, исто така и планината Арарат која е во крајниот источен дел на земјата. Web page of Britannica. com. "Turkey". <<https://www.britannica.com/place/Turkey>>. (пристапено во јануари 2023).

³⁸ Web page of Statista. "Turkey: Total population from 2015 to 2025". <<https://www.statista.com/statistics/263753/total-population-of-turkey/>>. (пристапено во јануари 2023).

Според официјалните податоци на Светска банка и проекциите на Трговската економија, бруто-домашниот производ (БДП) на Турција во 2019 година изнесува 754,41 милијарди американски долари. Вредноста на БДП на Турција претставува 0,63 проценти од светската економија.³⁹ За 2020 година, Турција е рангирана на 11 место од 138, од земјите разгледани во годишниот преглед на *Global Fire Power*.⁴⁰

Економската и воената моќ што ја поседува Турција, но и дипломатската виртуозност, доведоа до културно, економско и политичко воскреснување“ на поранешната Отоманска Империја преку силно влијание во земјите кои порано биле под нивно управување, кои се или муслимански или во нив живее муслиманско население или имаат турско малцинство.⁴¹

Откако Република Хрватска влезе во Европската Унија (1 јули 2013 година), регионот „Западен Балкан“ е геополитички термин кој ги опфаќа земјите: Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Северна Македонија, Србија и Црна Гора. Овој поим за прв пат е употребен на почетокот на деведесеттите години на минатиот век, со цел да ја објасни Југославија минус Словенија, плус Албанија.⁴² Овие земји зафаќаат територија од 196 047 km² со популација од околу 21,5 милиони жители.⁴³ Разноликоста на Западен Балкан и случувањата во последните две децении на Западниот Балкан, кој е релативно мал, но комплексен регион, со широка културна и религиозна разновидност, последните две децении покажаа дека ваквото опкружување лесно може да се злоупотреби од политичарите кои имаат националистички агенди кои на крајот доведуваат до тешки конфликти и војни.⁴⁴ Сето ова имало директно негативно влијание врз економскиот раст и животниот стандард на луѓето во регионот.

Земјите од Западен Балкан во политички и економски контекст се опишани како „црна дупка“ на Европа, како резултат од недостатокот на соработка со остатокот од Европа и бавните реформи насочени кон

³⁹ Web page of Trading Economics Turkey GDP. <<https://tradingeconomics.com/turkey/gdp>>. (пристапено во јануари 2023)

⁴⁰ Web page of Global Fire Power. "Turkey Military Strength". <https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=turkey>. (пристапено во јануари 2023)

⁴¹ Ivan Ristov, Kostadina Klechkaroska, Ivona Shushak "Turkey's strategic interest in Balkans: The Republic of Macedonia a Case Study". Academia. edu. (пристапено во јануари 2023).

⁴² Ѓуровски, Марјан. „Реформи на безбедносниот систем на Република Македонија“, Скопје: Фондацијата Конрад Аденауер, Факултет за безбедност - Скопје, Универзитет „Св. Климент Охридски“- Битола и ААБ Универзитет-Приштина, Република Косово. 2018. стр. 15-30. стр. 15.

⁴³ Ибид., стр. 15.

⁴⁴ Бесими, Фатмир. „Евроатлантската иднина и разноликоста на Западен Балкан: перспективи од Македонија“. Скопје. Министерство за одбрана на Република Македонија. Година XII. 2012. стр. 9-13. стр. 9.

модернизација и демократизација на овие држави.⁴⁵ Добрата вест е дека регионот во последната деценија успева да се одржи сигурен и стабилен и се трансформираше од увозник во извозник на мир.

Во последните 5-6 години, земјите од Западен Балкан бележат значителен напредок и успешно спроведување реформи во бројни области и покрај крвавите војни и конфликти во 90-те години на минатиот век, како и силниот пад на нивните економии.

Република Турција, иако не припаѓа на Западен Балкан, се наоѓа во групата земји кандидати и потенцијални кандидати на ЕУ. Исто така, како полноправна членка има изградено комплексни меѓусебни односи со НАТО, од друга страна сосед со моќна Русија и партнер со голем број земји во регионот.⁴⁶

Подемот на незападните актери е дел од пошироката глобална промена на моќта која не е единствена за Западен Балкан.⁴⁷ Во денешни услови САД, Русија, Кина и ЕУ спроведуваат стратегии проектирајќи моќ на Балканот во сооднос со поставените цели.⁴⁸ Сепак, додека Кина и Обединетите Арапски Емирати се новодојденци во регионот, Русија и Турција имаат долга историја на силни врски и интереси за Балканот во

⁴⁵ Ѓуровски, Марјан., 2018. стр. 15.

⁴⁶ Статусот на Турција во однос на нејзиното приклучување кон ЕУ во последните години е едно од најделикатните и најсериозните противречности во последните години. Преговорите за зачленување во ЕУ, Турција ги започнала во 1987 година. Преговорите службено започнале во 2005 година заедно со Хрватска. Голем дел од поддржувачите на земјата кон нејзиното приклучување во ЕУ, сметаат дека Турција претставува клучна регионална сила со голема и развиена економија и втората по големина воена сила во НАТО. Нејзиното приклучување во ЕУ, според нејзините поддржувачи, би означувало засилување на позициите на ЕУ како глобален геостратешки играч. Турција е земја која, поради својата местоположба има големо политичко, економско, културно и историско значење за регионот. Сепак, најголеми противници против зачленувањето на Турција во ЕУ се Франција и Германија. Противниците тврдат дека Турција сè уште не ги почитува основните принципи за една либерална демократија, како и слободата на изразување. Проблем за Германија, исто така е и големата популација на Турција која во голема мера ќе ја промени структурата на европските институции. Демографските прогнози пресметуваат дека Турција ќе ја надмине Германија според бројот на парламентарците. Доколку Турција влезе во ЕУ, Европа би загубила голем дел од својата најголема особеност - христијанството. Ова произлегува од фактот што 99% од населението на Турција е со муслиманска вероисповед. Друго со што не се согласуваат голем дел од француските политичари е местоположбата на Турција. Според нив, само еден мал дел од турската територија се наоѓа во Европа, и покрај тоа што европскиот дел на Истанбул е поразвиен од анадолскиот. Сепак, можеби најголемиот проблем на Турција е кипарското прашање. Островот е разделен на два дела, од кој едниот е член на ЕУ, а во другиот живеат Кипарски Турци во своја самопризнаена држава. Турција не го признава Кипар од една страна, а од друга страна пак, Северен Кипар не е признат од голем број земји во светот.

⁴⁷ Bieber, Florian; Tzifakis, Nikolaos. "The western Balkans as a Geopolitical Chessboard? Myths, Realities and Policy Options": The Balkans in Europe Policy Advisory Group (BiEPAG). 2019. pp. 10.

⁴⁸ Ристов, Иван., „Турската моќ на Балканот и безбедносните импликации - случај Северна Македонија“: Скопје. Факултет за безбедност, 2020. стр. 6.

модерното време.⁴⁹ Иако Турција и Русија имаат постојани разлики за значајни прашања и нивното стратешко партнерство доживеа криза во 2015 година, сепак регионот на Црното Море и Блискиот исток се точките на спојување на двете светски сили.⁵⁰ Во последната декада, Кина и Обединетите Арапски Емирати, ги зголемија нивните инвестиции во инфраструктурните и градежните проекти во Западен Балкан заедно со Турција која, исто така, долги години чека влез во ЕУ.

Сепак, земајќи ги предвид вклученоста на САД во конфликтните региони, Руската агенда во регионот, се подлабоките економски тешкотии и прашањето околу проширувањето со кои се соочува ЕУ, создадоа своевиден „вакуум на моќ“ на Балканот.⁵¹ Овој вакуум се пополнува преку зголемената присутност на Русија во Србија и во Црна Гора⁵², како и преку зголемената активност на Турција, особено во областите каде што живее муслиманско население.⁵³

Турција како формален кандидат за ЕУ, не е против проширувањето на ЕУ во Западен Балкан. Со оглед на тоа што кандидатите од Западен Балкан се движат со побрзо темпо кон ЕУ од Турција.

Идејата за влез на Турција беше зачната уште во 2004 година кога европските лидери се согласија да започнат преговори за пристапување. Но процесот на преговарање беше замрзнат, со тоа што во ноември 2016 година, Европскиот парламент гласаше за необврзувачка резолуција и упати барање до Европската комисија привремено да ги суспендира преговорите за членство. Забавувањето на процесот на интеграција на Западен Балкан во ЕУ беше проследено со забавување на инвестициите на земјите - членки на ЕУ во регионот.⁵⁴ Иако уште од 2003 година на самитот во Солун лидерите на ЕУ им ветија на земјите од Западен Балкан

⁴⁹ Bieber, *Florian*; Tzifakis, Nikolaos. 2019. pp. 10.

⁵⁰ Спиркоски, Круме, Геополитички и геостратешки карактеристики на Црноморскиот регион, *New Balkan Challenges*, year 2, no 2, Скопје, 2019. стр. 12.

⁵¹ Ристов, Иван., 2020. стр. 6.

⁵² Црна Гора прогласи независност на референдумот одржан на 21 мај 2006 година. Резолуцијата за прием на Црна Гора во Обединетите нации ја донесе Советот за безбедност на седницата одржана на 22 јуни 2006 година. Генералното собрание на Обединетите Нации на седницата одржана на 28 јуни 2006 година одлучи да го одобри приемот на земјата во Обединетите нации со што Црна Гора стана 192 членка на ООН. Види: Mehmedovic, Nedžad & Salifoska, Fatima., “Montenegro at the annual general debate of the United Nations General assembly: (2006-2021) “. Institute for Public Policy, Скопје, 2021, стр. 8.

⁵³ Ристов, Иван., 2020. стр. 6.

⁵⁴ Даскаловски, Жидас. „Безбедносна дилема: промена на границите за постигнување етнички „чисти“ држави или управување со малцински права“. Приштина: Фондацијата Конрад Аденауер, Факултет за безбедност - Скопје, Универзитет „Св. Климент Охридски“- Битола и ААБ Универзитет-Приштина, Република Косово. 2018. стр. 93-107. стр. 93.

дека нивната иднина ќе биде во ЕУ. Дури и тогаш, оваа заложба имаше геополитичка димензија.⁵⁵

Во текот на следните години, оваа геополитичка димензија на проширувањето влезе во втор план и комисијата се фокусираше главно на напредокот на административните и законодавните реформи, на капацитетот на земјите за спроведување на „законодавството“ на Унијата, за подобрување на владеењето на правото и спроведување функционална пазарна економија. Згора на тоа, европските држави се соочуваат со различни сопствени проблеми и меѓу нив постои мал ентузијазам во однос на понатамошно проширување на Унијата. Новите регионални и глобални сили, како што се: Турција, Русија и Кина, се закануваат да го искористат корсокакот во процесот на проширување на ЕУ.⁵⁶

Оттука, загриженоста на ЕУ за зголемувањето на активностите во Западен Балкан на надворешните актери каде што Турција е фактор, секако е основана.

Нето-ефектот од оваа промена во дискурсот е повторното поставување на проширувањето на ЕУ во Западен Балкан на европската политичка агенда. Комисијата објави нов документ за стратегија за проширување со цел реанимирање на процесот. Овој документ ја квалификуваше интеграцијата во Западен Балкан во ЕУ како „геостратешка инвестиција“ и постави најдобро сценарио за пристапување на Србија и Црна Гора до 2025 година.⁵⁷ Новата стратегија ќе се фокусира на приемот на Србија и Црна Гора, како „знаменосци“ во процесот, а според нацрт-планот на стратегијата до 2025 година и останатите земји од Западниот Балкан да бидат вклучени во процесот на евроинтеграција.⁵⁸

На 6 февруари 2018 година Европската комисија донесе стратегија за перспективите на проширување на ЕУ и зголеменото ангажирање на ЕУ во Западен Балкан.⁵⁹ Европскиот совет разговараше за пристапот на регионот во ЕУ по четири годишна пауза (од 2014 до 2018 година) во која Западен Балкан се појавуваше само во дебати за безбедносните предизвици на Европа. Една од причините за стагнацијата беше и мигрантската криза што ја зафати Европа, но пред сè Турција и западнобалканската рута, која беше со најголем интензитет од 2014 до 2016

⁵⁵ Lehne, Stefan. "Geopolitics, the EU and the Western Balkan". Skopje: Institute for Democracy "Societas Civilis"-Skopje. <<https://ids.cs.org.mk/en/portfolio/geopolitics-the-eu-and-the-western-balkans/>>. 2020. pp. 7.

⁵⁶ Ибид., стр. 93.

⁵⁷ Bieber, Florian; Tzifakis, Nikolaos., 2019. pp. 5.

⁵⁸ Велковски, Марјан, Новиот регионализам и регионалната интеграција на Западен Балкан, *New Balkan Challenges*, year 2, no. 1, Skopje, 2019, стр. 20.

⁵⁹ European External Action Service, "Western Balkans Strategy: EU sets out clear path for accession". Feb, 2018.

година.⁶⁰ Според официјалните податоци на Меѓународната организација за миграција, во периодот од 2014 до 2016 во Европа влегле 1,415,254 граѓани.⁶¹ Само преку територијата на Република Македонија од 2015 до 2016 година транзитирале безмалку 500,000 мигранти.⁶² Ова повторно откривање на геополитичките влогови на проширување може да се смета за позитивен развој на земјите од Западен Балкан.⁶³

Во контекст на ова, кон крајот на 2019 година новиот претседател на Европската комисија Урсула фон дер Лајен дојде со непозната реторика за ЕУ дотогаш и зборуваше за формирање „геополитичка комисија.“⁶⁴ Таа и новиот шеф за надворешна политика на ЕУ, Жозеп Борел инсистираа дека Унијата сега мора „да го научи јазикот на моќта.“⁶⁵

И покрај сè, надворешните актери не се спротивставуваат на пристапувањето на регионот во ЕУ. Во многу аспекти, нивниот економски интерес за Западен Балкан преовладува и е стимулиран поради неговата европска перспектива. Изгледите за политичка стабилност, економски раст и полноправно членство на единствениот пазар, објаснуваат голем дел од стратешките економски инвестиции на Кинезите и Обединетите Арапски Емирати во регионот.⁶⁶

Покрај културните и економските аспекти на турскиот ангажман, улогата на Турција заедно со Обединетите Арапски Емирати и другите земји од Блискиот Исток, ја ценат и оние што би сакале да видат дека исламот игра поголема улога во регионот.⁶⁷ Во случајот на Турција, балканскиот регион е лост, неопходен за нејзината политичка и економска поврзаност со Европа.

Турција како еден од надворешните клучни актери, зазема посебно место кога се работи за нејзиното влијание во Западен Балкан.

⁶⁰ Види повеќе: Salifoska, Fatima, "The migrants crisis effect on the relations between the European Union and the Republic of Turkey", *Journal of European and Balkan Perspectives*, vol. 4, no. 1, Skopje, 2021, 35.

⁶¹ Statistics from the International Organization for Migration (IOM) - <http://doe.iom.int/>

⁶² Вкупниот број мигранти и бегалци што влегле на територијата на Република Македонија во периодот меѓу 19 јуни 2015 година (во 00:00 часот) и 7 март 2016 година (во 24:00 часот) и што биле регистрирани според постапките утврдени во Законот за азил и привремена заштита изнесува 477.876 лица. Види: Милчевски Илија, Ефектите на мигрантската криза во земјите од Југоисточна Европа (Скопје: Парламентарен институт на Собранието на Република Македонија, 2016), стр. 27 и Салифоска Фатима, Политичките импликации од мигрантската криза во Република Македонија, *New Balkan Challenges*, year 2, no. 4, Skopje, 2019, стр. 6.

⁶³ Ибид., стр. 9.

⁶⁴ Lehne, Stefan. "Geopolitics, the EU and the Western Balkan". Skopje: "Institute for Democracy Societas Civilis"-Skopje. <<https://idscs.org.mk/en/portfolio/geopolitics-the-eu-and-the-western-balkans/>>. 2020. pp. 1.

⁶⁵ Ибид., стр. 1

⁶⁶ Bieber, Florian; Tzifakis, Nikolaos., 2019. pp. 12.

⁶⁷ Ibid., pp. 10.

Присуството на Турција на Балканот е многу очигледно, особено во Босна и Херцеговина, Албанија, Косово и Македонија. Босна и Херцеговина и Косово се де факто земји во кои исламот е доминантна религија, а додека во Македонија ситуацијата е обратна, исламот е втора и малцинска религија по застапеност. Притоа, особено внимание се посветува на зајакнувањето на културните, верските, образовните и информативните врски, претежно со муслиманското население во регионот.

Со крајот на Студената војна и распадот на Советскиот Сојуз на 25 декември 1991 година, поттикнало многу земји во Централна Азија и Кавказ да добијат своја независност.⁶⁸ Како резултат на тоа, се појавија многу нови национални држави со кои Турција споделува заеднички историски и културни вредности, кои истовремено имаат големи очекувања од Турција. Од тие причини, се појавила потребата од организација што може да ги практикува и координира операциите коишто треба да се вршат во оваа област и за постигнувањето на надворешно-политичките приоритети, што во 1992 година резултирало во формирање Турската агенција за соработка и координација (ТИКА).⁶⁹ ТИКА беше основана со цел да им помогне на новите независни држави во Централна Азија, Кавказ, Црното Море и Балканот, како и земјите во развој во Африка во нивните напори за развој.⁷⁰ Со воспоставувањето на концептот на активна надворешна политика, ТИКА стана спроведувачки посредник на турската надворешна политика, особено во земјите со кои Турција споделува заеднички вредности, како, секако, во многу други области и земји. Многу проекти и активности во областа на образованието,

⁶⁸ Заедничкиот јазик и култура со овие земји, кои се составени од Казахстан, Таџикистан, Узбекистан, Азербејџан, Киргистан и Туркменистан го отвориле патот за обнова на двојните и регионалните односи со нив. Турција и земјите од Централна Азија се сметаат себеси за една нација што содржи различни земји, а надворешната политика на Турција покажала мултилатерално и проактивно разбирање во регионот. Односите со земјите што зборуваат турски станува постојан фокус на Турција и истиот доби на важност во последните 20 години од глобалната политика. За таа цел, во 90-тите, првиот приоритет на Турција во однос на прашањето за Централна Азија стана признавање на младите турски земји од меѓународната заедница. Потоа следуваше реализирање проекти за луѓето кои живеат во новооснованите земји од Централна Азија во различни области, како што се социјални, економски и културни. Помошта што беше дадена на почетокот, понатаму се претвораше во долгорочни проекти и соработка заснована на развој.

⁶⁹ Види повеќе: Web page of Republik of Turkey Ministry of culture and Tourism - ТИКА <https://www.tika.gov.tr/en/page/history_of_tika-8526>. [Пристапено во мај 2023]

⁷⁰ ТИКА има 62 канцеларии за координација на проекти во 60 земји и реализира проекти во 150 земји во светот и во согласност со активната и принципиелна надворешна политика на Турција, бројот на земји во кои работи секоја година се зголемува. Своите активности ТИКА ги извршува во рамките на Министерство за култура и туризам, но како јавно правно лице со приватен буџет. Види повеќе: Web page of Republik of Turkey Ministry of culture and Tourism- ТИКА. <https://www.tika.gov.tr/en/page/about_us-14650>. [Пристапено во мај 2023]

здравството, реставрацијата, развојот на земјоделството, финансиите, туризмот и индустријата беа реализирани од страна на ТИКА.

Во Западен Балкан, особено може да се истакне поддршката на Турција која преку ТИКА финансира обнова на културни и историски споменици и цамии од Отоманскиот период со што се придонесува за зачувување на културното наследство на регионот и помага во напорот, Балканот да се појави како туристичка дестинација. Како резултат на искуствата што ги стекна низ годините, ТИКА го ревидираше својот концепт на проекти за новиот период и одлучи да им даде приоритет на проектите и активностите што ќе имаат директно влијание врз јавноста.⁷¹ Меѓу овие приоритетни области се: снабдување со вода за пиење, изградба на автопати, обновување на училишните инфраструктури, одредби за стручна обука, обновување историски артефакти, испорака на хуманитарна помош и создавање нови вработувања.⁷²

Понатаму, фондацијата Јунус Емре - Институт Јунус Емре јавна фондација за промовирање турски јазик и култура, претставува една јавна фондација која е формирана според законот број 5653 од 05 мај 2007 година со цел да се зголеми културната соработка на Турција со другите земји како и зајакнување на пријателските односи.⁷³ Таа отвори Центри за култура во сите земји од Западен Балкан, нудејќи курсеви на кои учествуваат илјадници студенти во регионот. Преку овие центри се промовира турскиот јазик, културното наследство и уметност и се развива и зајакнува културната соработка, како и пријателството меѓу Турција и останатите земји. Институтот Јунус Емре ги заштитува важните цивилизации на Анадолија и се труди културното наследство на овие предели да го пренесе до различни делови на светот; институтот има важна улога во распространувањето на безвременскиот глас на турскиот јазик и претставувањето историско и културно наследство на Турција.

Оваа институција во сите свои активности се залага за засновање на универзалните човечки вредности и врз основа на тоа луѓето можат

⁷¹ The Balkans and Eastern Europe/Projects and activities: ТИКА. 2016. www. tika. gov. tr. pp. 4.

⁷² Ибид., стр. 4.

⁷³ Фондацијата Јунус Емре - Институт Јунус Емре започна со работа во 2009 година и досега ширум светот во 48 земји има повеќе од 58 културни центри. Институцијата Јунус Емре името го добила по познатиот турски мислител од 13-14 век Јунус Емре. Нејова најголема одлика е тоа што претставува едно име кое е симбол за мирот, љубовта кон човекот и човечките вредности, а според тоа основна цел на оваа институција е со користење на сопствениот најкомпетентен и софистициран јазик за промовирање на својата култура и уметност да се залага за еден подобар свет каде што луѓето подобро ќе се разберат помеѓу себе. За постигнување на оваа цел и за да покажеме дека имаме да кажеме нешто во врска со ова приморани сме прво на точен начин да ги искажеме и покажеме своите културни вредности и уметност. Не е случајно името Јунус Емре за нашата институција чија главна ориентације пред сè е човекот.

да остварат заеднички живот околу мирот и заедничките вредности без разлика на која нација, вера или боја ѝ припаѓаат.⁷⁴

Институтот, што е огледало во делот на културната дипломатија на Република Турција, продолжува со своите активности. По повод сто години од основањето на Република Турција, планирани се низа активности. Планирано е да се отворат 100 културни центри, преку кои ќе се овозможи меѓународните заедници да имаат најверодостојни извори за запознавање на Турција во најдобро светло и тоа преку турскиот јазик и настава, културата и уметноста и преку културните активности со кои ќе се придонесе повеќе за развој на светското културно наследство. Според претседателот на Институтот Јунус Емре, Проф.д-р. Шереф Атеш, Институтот со возбуда се труди да го реализира идеалот за создавање мост помеѓу светските култури, соработувајќи со различни институции за поддршка на научни и културни студии, за да ги споделат резултатите со светската јавност.⁷⁵

Директоратот за религиозни прашања, или попознат како Дијанет (Diyanet İşleri Başkanlığı), има надлежност врз религиозните прашања, за што е ополномоштен од страна на државата.⁷⁶ Оваа институција го има своето извориште од авторитетот на шејх-ул-ислам, кој бил поглавар на улемата (муслимански клерици) во Отомаската империја.⁷⁷ Често споредуван со авторитетот на папата во римокатоличката црква, Дијанетот бил утврден како највисок орган на сунитскиот ислам во светот.⁷⁸

Зголеменото влијание на Дијанетот по 2002 година се согледува и преку обемот на активностите што оваа институција ги извршува во Турција, но и надвор од нејзините граници, примарно во земји каде што се зборува турскиот јазик или јазици блиски до турскиот (како на пример, Азербејџан), и особено преку финансиската помош од државата за спроведување на тие активности.⁷⁹

Буџетот на Дијанетот масовно се зголемил за време на владеењето на Реџеп Таип Ердоган, кој за 2021 година е речиси 23 пати поголем отколку што беше во 2002 година, кога започна неговото владеење.

⁷⁴ Веб-страница на Институтот Јунус Емре. <<https://uskup.yee.org.tr/mk/content/zoshtojunus-emre>>. [Пристапено во мај 2023]

⁷⁵ Веб-страница на Институтот Јунус Емре. <<https://uskup.yee.org.tr/mk/content/porakadod-pretседателot>>. [Пристапено во мај 2023]

⁷⁶ Види повеќе: Web page of Presidency of Republic of Turkey. <<https://www.diyamet.gov.tr/en-US/Institutional/Detail/1/establishment-and-a-brief-history>>. (Пристапено во април 2023)

⁷⁷ Рајчиновска Пандева, Ирена. 2015, стр. 58.

⁷⁸ Активностите на оваа институција започнале во 1924 година, а за прв пат била уставно регулирана во 1961 година. Подоцна во 1965 година, бил донесен и закон со кој била уредена неговата дејност. Со неговото основање, турската држава ги вработила сите имами како државни службеници, со што дефакто го наметнала исламот како државна религија, иако самата уставна рамка тоа не го дозволувала поради секуларноста на турската држава. Ибид., стр. 59.

⁷⁹ Ибид., стр. 59.

Така буџетот во 2018 година бил 5,16 милијарди лири, и двојно се зголемил во 2019 година на 10,16 милијарди лири.⁸⁰

Надворешно-политичката функција на Дијанетот е првенствено насочена кон турските граѓани што живеат надвор од границите на Турција, но опфаќа и бројни други активности, па затоа многу често се доживува како институција за којашто примарно се врзува обидот за зголемување на регионалната моќ на Турција преку механизмот на „мека“ моќ, кој опфаќа активности од финансирање и надгледување верски објекти (како на пример во Баку), до дистрибуција на литература низ Кавказот и Централна Азија, односно најмногу низ т.н. турски републики од поранешниот СССР.⁸¹ На Балканот, Дијанетот обезбедува верско образование и ја олеснува поврзаноста на балканските муслимански заедници со Турција.⁸²

Турција ја прошири најголемата социјална и политичка поддршка на владите и политичките лидери од земјите и партиите со муслиманско мнозинство кои апелираат до муслимански електорат. Сепак, нејзиниот економски ангажман во Србија и Северна Македонија е силен независно од овие религиозни афинитети. Тоа особено се гледа со потпишување на Договорот за слободна трговија помеѓу Турција и Србија во 2017 година.

Иницијативите водени од државата во областа на културата, религијата и образованието се надополнети со слични активности преземени од неколку турски општински власти и неколку исламски мрежи, од кои највлијателно е движењето Хизмет на Фетула Ѓулен, некогашен партнер на претседателот на Турција, Реџеп Таип Ердоган.⁸³

Притоа, не може да се изостави притисокот на Турција врз локалните власти за екстрадирање на ѓуленистите во нивните земји.⁸⁴

Во однос на информативните врски, ТРТ, националниот јавен радиодифузер во земјата и агенцијата „Анадолу“, турската новинска агенција, работат низ целиот регион, емитувајќи содржина на сите локални јазици.⁸⁵

⁸⁰ Buyuk, Hamdi Firat. “Turkish Religious Authority’s Budget Soars as Economic Crisis Deepens”. <<https://balkaninsight.com/2020/10/23/turkish-religious-authoritys-budget-soars-as-economic-crisis-deepens/>>. 23. 10. 2020. (Пристапено во мај 2023 година)

⁸¹ На интерно ниво, покрај училиштата за Куранот (редовни, вечерни и летни школи), Дијанетот управува и со школите Имам Хатип, чија оригинална замисла била обезбедување религиозен персонал кој ќе врши едукативна функција, но подоцна тие станаа алтернативен образован систем, чии дипломци потоа го продолжуваат своето образование во рамките на секуларниот систем на универзитети низ државата. По добивањето на универзитетска диплома, овие студенти го комплетираат процесот на политичка социјализација и влегуваат на пазарот на труд како професионалци и државни службеници (освен во армијата). Ибид., стр. 60.

⁸² Bieber, Florian; Tzifakis, Nikolaos., 2019. pp. 7

⁸³ Bieber, Florian; Tzifakis, Nikolaos. , 2019. pp. 7

⁸⁴ Ибид., стр. 7

⁸⁵ Ибид., стр. 7

Според аналитичарите постојат повеќе причини со кои се прикажува интересот на Турција во Западен Балкан повеќе отколку порано:⁸⁶ 1) ангажманот на Турција во 90-тите години на минатиот век на Балканот, може да се гледа како одговор на зголеменото влијание на Грција во регионот, особено преку поддршката за развој на ЕУ; 2) со тоа што е проактивен учесник во создавањето на новата европска безбедносна архитектура по распадот на СССР, Турција се ослободи од пасивната позиција која ја имаше во НАТО под покровителство на САД. Важна област за оваа нова улога се земјите од регионот на поранешна Југославија; 3) Турција успеа да одржи посебен однос со САД преку интензивни билатерални консултации и поддршка во текот на постјугословенските кризи. Вашингтон и Анкара се блиски сојузници во Советот за имплементација на мир во Босна и Херцеговина; 4) застојот во процесот на преговори со ЕУ ги принуди турските политичари да ја преиспитаат нивната заложба за членство. Зголемен ангажман со соседите и со нациите со кои имаат заедничка историја е логична алтернатива; 5) на Турција ѝ е потребна успешна приказна што може да го увери Западот со цел ублажување на зголемената загриженост за политиката на Турција со Иран и Израел; 6) Османлиите го донеле исламот на Балканот. Со години доминантната исламска правна школа во Турција е Ханефитскиот мезheb,⁸⁷ која преовладува на Балканот; и 7) успехот во надворешната политика на Турција на Балканот е важна за турските гласачи, особено поради вечната борба помеѓу кемалистите и АКП.⁸⁸

Работата на Западот во Западен Балкан е нецелосна и регионот може да го искористи целото меѓународно внимание што може да го добие, дискурсот за појавата на геополитички натпревар во Западен Балкан не е без ризик. „Враќањето на геополитиката“ се истакна во зголемената важност на глобалната стратешка моќ (или слабост) во односите на земјите од Западен Балкан со надворешните сили и ја намали релевантноста на усогласувањето засновано на нормите.⁸⁹ Така, во текот на изминатата деценија, ЕУ и САД во своите политики кон Западен Балкан, честопати ја воскреснаа стратешката содржина на радикалниот ислам или руското влијание врз целите на политиката засновани врз вредностите, како што се консолидација на демократијата и владеење на правото.⁹⁰

⁸⁶ Petrović, Žarko. and Reljić, Dušan. “Turkish Interests and Involvement in the Western Balkans: A Score-Card”. *Insight Turkey* Vol. 13/No. 3/2011 pp. 159-172. pp. 162-163. Score-Card”. *Insight Turkey* Vol. 13/No. 3/2011 pp. 159-172. pp. 162-163.

⁸⁷ Ханефитскиот мезheb е еден од чегирите правни школи во Исламот. Оваа школа најраспространета е меѓу муслиманите во Европа, Турција, итн.

⁸⁸ Petrović, Žarko. and Reljić, Dušan., 2011. pp. 162-163.

⁸⁹ Ибид., стр. 20.

⁹⁰ Ибид., стр. 20.

Врските на незападните надворешни актери со Западен Балкан се комплексни, повеќесложни и се засноваат на различни мотивации. Главните четворица актери не треба да се третираат како единствен блок, или да се претпоставува дека се залагаат за политички алтернативи за евроатлантските интеграции во регионот. Тие главно не се обидуваат да го поткопаат пристапувањето на регионот во ЕУ и нивниот ангажман во регионот не е само негативен. Инвестициите покриваат јаз оставен од ЕУ; носат повеќе можности за вработување; придонесуваат за подобрување на инфраструктурата во регионот; помагаат во реструктурирањето на корпорациите што создаваат загуба; помагаат во регионалните напори да го вратат своето културно наследство. ЕУ треба да разбере дека Западен Балкан има сериозна потреба од помош за развој и странски инвестиции.

Сепак, доколку врските со незападните актери се во служба на цели што се во спротивност со аспектите на дипломатските иницијативи на Западот и неговата либерална реформска агенда (на пр. Промоција на демократијата, владеење на правото и пазарната економија), тие се причина за сериозна грижа.⁹¹

Врските на надворешните незападни земји со Балканот не треба да бидат преценети. Во економски поглед, позицијата на ЕУ во регионот е незаменлива. Во 2018 година, ЕУ учествуваше со 71,9% од набавките на стоки во регионот и 57,7% од соодветниот увоз. Што се однесува до Кина, Русија и Турција, тие беа значително пониско во трговијата со стоки, што претставуваа 8,2%, 4,9% и 5,1% од увозот на регионот и 0,7%, 3,1% и 1,7% од набавките.⁹²

Не треба да се занемарува фактот дека луѓето од Западен Балкан ја преценуваат важноста на врските со Кина, Русија или Турција. Тоа имплицира дека овие надворешни земји го преземаат максималниот кредит (т.е. влијание) од нивните врски, при што ЕУ не успеа да ја направи својата улога ценета во целост.⁹³

Conclusion

The geopolitical position of a country becomes important when it is an effective means of strategically conducting a foreign policy that corresponds to that position. Turkey has strong historical, ethnic and cultural ties with the so-called "problematic" Balkans. Thus, these ties have enabled Turkey to take an active role in the Balkans, a place that has a strategic position.

For that reason, this paper provides an analysis of the geostrategic position of Turkey after the Cold War and the policy towards the Balkans, the

⁹¹ Ибид., стр. 21.

⁹² Ибид., стр. 21.

⁹³ Ибид., стр. 21.

foreign policy of the Republic of Turkey with reference to neo-Ottomanism, as well as an analysis of the geostrategic influence of the Republic of Turkey towards Western Balkans.

According to that, the geopolitical interests of Turkey include the regional routes of the Caucasus, the Middle East and the Balkans as the former territories of this kingdom, where Turkey builds its presence through the policy known as "zero problems" with its neighbors based on the concept of Neo-Ottomanism. The rise in influence of non-Western actors is part of a broader global power shift that is not unique to the Western Balkans. The Republic of Turkey is one of the external actors that occupies a special place when it comes to its influence in the Western Balkans, especially after the end of the Cold War and the breakup of Yugoslavia. Turkey's presence in the Balkans is very evident, especially in Bosnia and Herzegovina, Albania, Kosovo and North Macedonia, especially in areas where Muslim populations live. However, its economic engagement in Serbia cannot be underestimated.

Рецензенти:

Проф. др. Иванка Василевска

Проф. др. Катерина Вељановска Блажевска

Користена литература

1. Бесими, Фатмир. „Евроатлантската иднина и разноликоста на Западен Балкан: перспективи од Македонија“. Скопје. Министерство за одбрана на Република Македонија. Година XII.2012.стр.9-13.
2. Bieber, Florian; Tzifakis, Nikolaos.”The western Balkans as a Geopolitical Chessboard?Myths, Realities and Policy Options“: The Balkans in Europe Policy Advisory Group (BiEPAG). 2019.
3. Велковски, Марјан, Новиот регионализам и регионалната интеграција на Западен Балкан, New Balkan Challenges, year 2, no.1, Skopje, 2019.
4. Cohen, Saul B.,” The Geopolitics of Turkey's Accession to the European Union”. Eurasian Geography and Economics, 2004.45:8, 575-582.
5. Gökhan Saz.,”The Political Implications of the European Integration of Turkey: Political Scenarios and Major Stumbling Blocks “.European Journal of Social Sciences,Vol.20,No.1,2011,pp.47-80.
6. Давутоглу, Ахмет. „Стратешка длабочина: Меѓународна положба на Турција“. Скопје: Табернакул, 2013.
7. Даскаловски, Жидас. „Безбедносна дилема: промена на границите за постигнување етнички „чисти“ држави или управување со малцински права“. Приштина: Фондацијата Конрад Аденауер, Факултет за безбедност - Скопје, Универзитет „Св.Климент Охридски“ - Битола и ААБ Универзитет - Приштина, Република Косово. 2018. стр. 93-107.
8. Ѓуровски, Марјан. „Реформи на безбедносниот систем на Република Македонија“ Скопје: Фондацијата Конрад Аденауер, Факултет за безбедност -

Скопје, Универзитет „Св. Климент Охридски“ - Битола и ААБ Универзитет - Приштина, Република Косово.2018.стр.15-30.

9. Mehmedovic, Nedžad & Salifoska, Fatima., “Montenegro at the annual general debate of the United Nations General assembly: (2006-2021)“. Institute for Public Policy, Скопје, 2021, стр.8.

10. Милчевски Илија, Ефектите на мигрантската криза во земјите од Југоисточна Европа (Скопје: Парламентарен институт на Собранието на Република Македонија, 2016).

11. Morinson, Alexander, “The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy”, Middle Eastern Studies, 2006. Vol. 42, No. 6, 945-964.pp.945.

12. Мустафоски, Денис, Перспективите на Турција за членство во ЕУ, New Balkan Challenges, year 2, no.1 Скопје, 2019.

13. Ogulturk, Mehmet Cem.”Turkey’s balkan policy after the cold war in the context of the independence process of Kosovo“. Istanbul: Ph.D. Milli Savunma Üniversitesi, 2012.

14. Пендаровски Стево „Меѓународна безбедност“, Скопје, 2009.

15. Petrović, Žarko. and Reljić, Dušan .“Turkish Interests and Involvement in the Western Balkans: A Score-Card”.Insight Turkey Vol. 13/No. 3/2011 pp. 159-172.

16. Рајчиновска Пандева, Ирена.,Турската надворешна политика и судирот на идентитети“. Скопје: Фондација „КонрадАденауер“. Година 11, бр. 43, 2013.

17. Ристов, Иван., „Турската моќ на Балканот и безбедносните импликации-случај Северна Македонија“: Скопје.Факултет за безбедност, 2020.

18. Салифоска Фатима, Политичките импликации од мигрантската криза во Република Македонија, New Balkan Challenges, year 2, no.4, Скопје, 2019, стр.6.

19. Salifoska, Fatima, The migrants crisis effect on the relations between the European Union and the Republic of Turkey”, Journal of European and Balkan Perspectives, vol.4, no.1, Скопје, 2021, 35.

20. Спиркоски, Круме, Геополитички и геостратешки карактеристики на Црноморскиот регион, New Balkan Challenges, year 2, no 2, Скопје, 2019. стр.12.

21. Танасковиќ, Дарко. Неоосманизам, Доктрина и спољнополитичка пракса. Службени гласник Републике Српске.2010.

22. Trifkovic, Srdja. „Turkey as a regional power: neo-ottomanism in action“. Бања Лука: Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци. “Политена”, Година I, број 2, 2011. 83-96.

23. Хаков, Џенгиз. „Историја на современа Турција“. Џенгиз Хаков; превод и коментари Драги Ѓорѓиев, Скопје: Институт за национална историја, 2010.

Други извори:

1. Ahmet Davutoglu:“Turkey’s Zero-Problems Foreign Policy“. <<https://foreignpolicy.com/2010/05/20/turkeys-zero-problems-foreign-policy/>>.(пристапено во јануари 2023).

2. Buyuk, Hamdi Firat.”Turkish Religious Authority’s Budget Soars as Economic Crisis Deepens“.<<https://balkaninsight.com/2020/10/23/turkish-religious-authoritys-budget-soars-as-economic-crisis-deepens/>>/.23.10.2020.(Пристапено во мај 2023 година).

3. European External Action Service, “Western Balkans Strategy: EU sets out clear path for accession”. Feb, 2018.
4. Emin, Emin.”Is there a Balkan Diaspora in Turkey?”, <https://insamer.com/en/is-there-a-balkan-diaspora-in-turkey_3445.html.03.11.2020>. (пристапено на 12.1.2023).
5. Ivan Ristov, Kostadina Klechkaroska, Ivona Shushak “Turkey's strategic interest in Balkans: The Republic of Macedonia a Case Study“.Academia.edu.(пристапено во јануари 2023).
6. Lehne, Stefan.”Geopolitics, the EU and the Western Balkan”.Skopje: Institute for Democracy“Societas Civilis”-Skopje.<<https://idscs.org.mk/en/portfolio/geopolitics-the-eu-and-the-western-balkans/>>.2020.pp.1.
7. Statistics from the International Organization for Migration (IOM) - <http://doe.iom.int/>
8. Web page of Republik of Turkey Ministry of culture and Tourism- ТИКА <https://www.tika.gov.tr/en/page/history_of_tika-8526>.[Пристапено во мај 2023]
9. Web page of Republik of Turkey Ministry of culture and Tourism- ТИКА. <https://www.tika.gov.tr/en/page/about_us-14650>. [Пристапено во мај 2023]
10. The Balkans and Eastern Europe/Projects and activities: ТИКА. 2016.www.tika.gov.tr.pp.4.
11. Веб-страница на Институтот Јонус Емре. <<https://uskup.yee.org.tr/mk/content/zoshto-junus-emre>>. [Пристапено во мај 2023]
12. Веб-страница на Институтот Јонус Емре.<<https://uskup.yee.org.tr/mk/content/poraka-od-pretsedatelot>>. [Пристапено во мај 2023]
13. Web page of Presidency of Republic of Turkey.<<https://www.diyamet.gov.tr/en-US/Institutional/Detail//1/establishment-and-a-brief-history>>. (Пристапено во април 2023)
14. Web page of Britannica.com.”Turkey“. <<https://www.britannica.com/place/Turkey>>. (пристапено во јануари 2023).
15. Web page of Statista.”Turkey: Total population from 2015 to 2025“. <<https://www.statista.com/statistics/263753/total-population-of-turkey/>>. (пристапено во јануари 2023).
16. Web page of Trading EconomicsTurkey GDP. <<https://tradingeconomics.com/turkey/gdp>>.(пристапено во јануари 2023)
17. Web page of Global Fire Power.”Turkey Military Strength“. <https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=turkey.> (пристапено во јануари 2023)